

FEMINISME WONTEN ING NOVEL KEMBANG ALANG-ALANG ANGGITANIPUN MARGARETH WIDHY PRATIWI

FEMINISM IN NOVEL KEMBANG ALANG-ALANG BY MARGARETH WIDHY PRATIWI

Dening: Rizqi Amalia, Prodi Pendidikan Bahasa Jawa, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Yogyakarta

Sarining Panaliten

Panaliten menika gadhah tigang ancas inggih menika 1) ngandharaken pagesangan paraga wanita wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi, 2) ngandharaken *kemitrasejajaran* paraga wanita kalihan kakung wonten ing novel *Kembang Alang-Alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi, 3) ngandharaken *pandangan* panganggit ngengingi paraga wanita wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi.

Panaliten menika kalebet panaliten *kualitatif deskriptif* ingkang migunakaken *teori kritik sastra feminis* ingkang langkung nengenaken bab *kritik sastra feminis radikal*. Sumber *data* ingkang dipunginakaken inggih menika novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi. *Data* saking panaliten menika awujud *kutipan* cariyos. Cara ngempalaken *data* wonten ing panaliten menika kanthi cara maos saha nyerat. *Data* dipunanalisis kanthi migunakaken *teori kritik sastra feminis radikal*. Lajeng caranipun ngesahaken *data* wonten kalih inggih menika kanthi uji *validitas* ingkang awujud *validitas semantis* saha uji *reliabilitas* ingkang arupi *reliabilitas intrarater*.

Asiling panaliten ingkang angka setunggal inggih menika pagesangan paraga wanita wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi ingkang kaandharaken lumantar kalih perangan kapribadhen inggih menika *fisik* (wujud) saha *nonfisik* (watak) ingkang kacariyosaken wonten tiga likur paraga wanita, ananging boten sedaya perangan kapribadhen menika dipuncariyosaken wonten ing paraga-paraganipun. Kaping kalih ngrembag babagan *kemitrasejajaran* paraga wanita kalihan kakung wonten ing novel *Kembang Alang-Alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi. Wonten ing pirembagan menika ngasilaken tigang perangan *kemitrasejajaran* antawisipun paraga wanita kalihan kakung. Tigang perangan menika wonten wanita ingkang dipundominasi dening tiyang kakung, wanita ingkang *sejajar* kalihan tiyang kakung, saha wanita ingkang *ndominasi* tumrap tiyang kakungipun. Bab *kemitrasejajaran* menika boten sedaya kawahyakaken wonten tiga likur paraga wanitanipun. Lajeng asiling panaliten ingkang pungkasan ngandharaken *pandangan* panganggit ngengingi paraga wanita wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi. Miturut asiling panaliten menika wonten selangkung *pandangan* panganggit ingkang dipunpanggihaken.

Pamijining tembung: *feminisme radikal, kemitrasejajaran, pandangan panganggit, novel Kembang Alang-alang*

Abstract

This research has three purposes: 1) to describe the women figure life in the novel Kembang Alang-alang by Margareth Widhy Pratiwi, 2) to describe equal partnership figure of women with men in the novel Kembang Alang-alang by Margareth Widhy Pratiwi, 3) to describe the perspective of the author about women in the novel Kembang Alang-alang by Margareth Widhy Pratiwi.

This was descriptive qualitative study which used the theory of feminist literary criticism which gave more priority to radical feminist literary criticism. Source of data used is novel Kembang Alang-alang by Margareth Widhy Pratiwi. The data in this research is a piece of the story. To collect data in this research is used reading and writing techniques. Data were analyzed by using the theory of radical feminist literary criticism. Validity is used semantic validity, while reliability is used intrarater reliability.

The first research results are the women figure life in the novel Kembang Alang-alang by Margareth Widhy Pratiwi was described by two types of personality that is physical and psychological that explained on twenty three women figures, but not all types of that personality were explained on all of figures. The second results are discussed equal partnership figure of women with men in the novel Kembang Alang-alang by Margareth Widhy Pratiwi. The discussion produced three kinds of equal partnership between women with male figures. The three kinds there are women who are dominated by men, women are equal with men, and women dominated against men. That equal partnership is not all describe by the twenty three women figures. The third or the last results are the perspectif of the author about women in the novel Kembang Alang-alang by Margareth Widhy Pratiwi. There were twenty five perspectives of the author have found.

PURWAKA

Perkawis tiyang estri boten nate wonten pungkasanipun bilih dipunandharaken, bab menika saged dipunandharaken wonten ing mawarni-warni wujud, salah setunggalipun inggih menika karya sastra.

Karya sastra minangka gegambaran gesangipun tiyang. Wonten ing karya sastra kathah bab ingkang saged dipunrembag salah satunggalipun inggih menika bab *feminisme*. *Feminisme* kalebet wonten ing perangan *kritik sastra* inggih menika *teori kritik sastra feminis*. *Teori kritik sastra feminis* inggih menika ilmu wonten ing bab sastra ingkang *fokus* andharanipun ngarahaken dhateng tiyang estri.

Salah satunggaling teori kritik sastra *feminis* inggih menika teori *kritik sastra feminis radikal* ingkang ngandharaken babagan tiyang kakung saha tiyang estri menika sami antawisipun hak saha kawajibanipun saged dipuntrepaken wonten ing setunggaling karya sastra inggih menika novel, paraga-paraga estri ingkang ngraos katindhah saha dados *subordinasi* sami ngupados *memperjuangkan* hak-hakipun.

Perangan menika saged dipunpangguhaken wonten ing salebeting *Novel Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi. Wonten ing novel menika wanita saged dipunrembag wonten ing bab *feminisme* ingkang saged dipuntingali saking bab pagesanganipun, kemitrasejajaranipun, saha pandangan panganggitipun.

GEGARAN TEORI

Kritik sastra inggih menika ngamati kanthi patitis, mbandhingaken kanthi trep, sarta nimbang kanthi adil tumrap sae menapa botenipun *nilai* karya sastra (Tarigan, 1985: 187-188).

Kritik sastra menika dipungolongaken dados sekawan jinis, inggih menika adhedhasar (a) wujud, (b) *metode*, (c) *tipe kritik sastra*, saha (d) tiyang ingkang nyerat *kritik sastra* (Pradopo, 1995: 95).

Kritik sastra gadhah kaginaan ingkang kagolong dados tiga, inggih menika; (a) mekaraken ilmu sastra, (b) mekaraken kasusastran, (c) ngandharaken dhateng masarakat umum babagan karya sastra (Pradopo, 1995: 93).

Feminisme inggih menika tindakan tiyang estri ingkang nuntut hak ingkang sami kanthi wetah antawisipun tiyang estri kalihan tiyang kakung (Moeliono lumantar Sugihastuti & Suharto, 2013: 18). *Kritik sastra feminis* menika kaperang dados makaping-kaping jinis, inggih menika *feminis ideologis*, *feminis ginokritik*, *feminis sosialis-marxis*, *feminis psikoanalitik*, *feminis radikal*, saha *feminis ras* utawi *feminis etnik* (Djajanegara, 2000: 28-39). *Feminis radikal* inggih menika setunggaling *teori kritik sastra* ingkang nliti panganggit saha paraga estri wonten ing salebeting karya sastra ingkang ancasipun ngandharaken *kesetaraan gender* bilih tiyang estri saha tiyang kakung menika sami (Djajanegara, 2000: 33).

Novel inggih menika setunggaling kasusastran Jawi ingkang miturut sejarahipun kagolong sastra Jawi enggal ingkang wiwitipun

wonten ing jaman Kraton Demak (Dwijonagoro: 2013).

Abrams (lumantar Nurgiyantoro, 2013: 247) ngandharaken bilih paraga inggih menika tiyang ingkang dipuncariyosaken wonten ing setunggaling *karya naratif* utawi *drama*, ingkang dening pamaos dipuntapsiraken gadhah *kualitas moral* tartamtu kadosta ingkang dipun*ekspresi*aken mawi cara ngendikanipun saha menapa ingkang dipuntindakaken.

Pandangan panganggit utawi *sudut pandang* inggih menika cara ingkang dipunginakaken panganggit minangka sarana kangge ngandharaken cariyos dhateng pamaos wonten ing salebeting karya *fiksi* kalebet novel (Abrams lumantar Nurgiyantoro, 2013: 338). Tegesipun, *pandangan panganggit* inggih menika sarana kangge nedahaken kados pundi setunggaling cariyos dipunandharaken. *Pandangan* panganggit gegayutan kalihan cariyos ngengingi paraga-paraganipun ingkang dipungambaraken.

Wonten ing karya sastra, paraga inggih menika *figur* ingkang *dikenai* saha *mengenai* tindakan *psikologis* (Endraswara, 2008: 179). Sastra wonten ing *pandangan psikologi* inggih menika *refleksi* saking watak saha salah bawanipun manungsa. Paraga wonten ing karya sastra dipuncariyosaken lumantar kapribadhen inggih menika watak utawi *karakter* ingkang katingal saking salah bawa saben individu ingkang beda saking tiyang-tiyang ingkang sanesipun. Miturut Endraswara (2008: 187) *psikologi penokohan* saged dipun*identifikasi* lumantar kalih perangan inggih

menika perangan *fisik* (wujud) saha perangan *nonfisik* (watak/ pribadi).

Sukri & Sofwan (2001: 110) ngandharaken bilih *kemitrasejajaran* inggih menika sesambetan ingkang *harmonis* antawisipun tiyang kakung saha tiyang estri amargi kalih-kalihipun gadhah hak-hak, kalenggahan, tindakan, saha gadhah *peluang* ingkang sami wonten ing *aktualitas* dhirinipun.

CARA PANALITEN

Panaliten menika kalebet panaliten *kualitatif deskriptif* ingkang migunakaken *teori kritik sastra feminis* ingkang langkung nengenaken bab *kritik sastra feminis radikal*. Bab menika dipunginakaken kangge ngandharaken setunggaling perkawis jumbuh kalihan panaliten ingkang dipuntliti kanthi cara *deskripsi* awujud tembung saha basa ingkang dipunandharaken kadosta wonten ing kasunyatanipun wonten ing *konteks alamiah*. Cara panaliten *kualitatif deskriptif* dipunginakaken wonten ing panaliten menika amargi panaliten menika mbetahaken wangsulan babagan setunggaling *fenomena* inggih menika bab *feminisme* wonten ing novel.

Pirantining panaliten wonten ing panaliten babagan *feminisme radikal* wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi menika awujud kertu *data* ingkang dipunginakaken kangge nyerat *data-data* ingkang dipunpendhet saking *objek* panaliten inggih menika novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi.

Caranipun nganalisis data kanthi cara *analisis deskriptif*. Cara *analisis deskriptif* menika dipunginakaken kangge ngandharaken kados pundi *feminisme radikal* ingkang wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi menika.

Urut-urutaning cara *analisis data* ingkang dipuntindakaken wonten ing panaliten menika inggih menika; (1) *identifikasi*, inggih menika nemtokaken *data* ingkang ngemot bab *feminisme radikal* ingkang sampun kapanggihaken wonten ing kertu *data* (2) *kategorisasi*, inggih menika ngrantam *data* ingkang sampun dipun*identifikasi* adhedhasar pagesangan paraga wanita, *kemitrasejajaran* paraga wanita kalihan kakung, saha *pandangan* panganggit ngengingi paraga wanita, (3) ngandharaken *data-data* ingkang sampun dipunkategoriaken mawi tabel, (4) *analisis*, dipuntindakaken kanthi cara nafsiraken paraga wanitanipun kalihan perangan-perangan *feminisme* adhedhasar gegaran *teori*.

Caranipun ngesahaken *data* menika kaperang dados kalih, inggih menika uji *validitas* saha uji *reliabilitas*. Uji *validitas* ingkang dipuntindakaken inggih menika awujud *validitas semantis*, inggih menika ningali makna *simbolik* ingkang gayut kalihan *konteksipun*. Uji *reliabilitas* ingkang dipunginakaken inggih menika *reliabilitas intrarater*.

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

Asiling panaliten ingkang dipunpanggihaken inggih menika arupi *deskripsi* ngengingi perangan-perangan *feminisme radikal* wonten ing novel

Kembang Alang-alang anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi. Perangan kasebut dipunandharaken mawi pagesangan paraga wanita, *kemitrasejajaran* paraga wanita kalihan kakung, saha *pandangan* panganggit ngengingi paraga wanita. Andharan saking tiga perangan kasebut inggih menika kasil saking makaping-kaping prastawa ingkang ngemot makna wonten ing salebeting cariyos novel inggih menika:

1. Pagesangan paraga wanita wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi
2. *Kemitrasejajaran* paraga wanita kalihan kakung wonten ing novel *Kembang Alang-Alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi
3. *Pandangan* panganggit ngengingi paraga wanita wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi

Ingkang sepisanan badhe dipunandharaken inggih menika Pagesangan paraga wanita wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi. Wonten ing pirembaran menika dipunpanggihaken kalih perangan kapribadhen adhedhasar *psikologi* penokohan inggih menika perangan *fisik* (wujud) saha perangan *nonfisik* (watak). Saking kalih perangan menika gadhah titikan ingkang beda-beda ingkang nggambaraken saben-saben paraga wanitanipun. Tiga likur paraga wanita menika Pranandari, Ngatini, Bu Paijan, Bu Kisman, Bu Sabdana, Bu Reksajiwa, Bu Sikem, Darmi, Trinil, Sum, Windi, Yustina, Bu Susanti, Lastris A, Prasti, Lik Singah, Murni, Ranti, Lastris B.

Kalih perangan kapribadhen inggih menika perangan *fisik* (wujud) saha perangan *nonfisik* (watak) menika dipuntedahaken wonten dhirinipun paraga wanita ananging wonten pirembagan menika boten sedaya dipunandharaken.

Inggang kaping setunggal kapribadhen manungsa adhedhasar *fisik* (wujud), perangan menika dipunpanggihaken wonten ing paraga Pranandari kanthi titikan rekmanipun panjang. *Data* inggang ngandharaken bab menika katingal wonten *kutipan* inggang kapundhut saking novel.

Ora nganti setengah jam, Pranandari wis njedhul maneh. Nganggo kathok dawa lan blouse longgar. Rambute kang sapundhak ditaleni nganggo tali rambut warna soklat, padha karo warna clanane. (No. data 1, kaca 6)

Kutipan menika nedahaken bilih Pranandari gadhah titikan *fisik* inggih menika rekmanipun panjang. Bab menika katingal saking paraga Pranandari inggang nalika semanten badhe tindak kalihan Sadewa kanthi rekmanipun inggang dipuniket ngangge tali inggang warninipun soklat sami kalihan warni clananipun Pranandari.

Inggang kaping kalih inggih menika kapribadhen manungsa adhedhasar *nonfisik* (watak), perangan menika dipunpanggihaken paraga Pranandari kanthi titikan remen ibadah, bab menika katingal wonten *data* inggang kapundhut saking novel.

Ing sumur mburi omah pancen keprungu swara banyu gumrujug mlebu kolah. Dene swara adzan subuh isih keprungu kumandhange, nyuwak Desa Alang-alang kang isih kemulan pedhut.

Tanpa omong Pranandari jumangkah memburi saperlu reresik awak lan nyucekake badane kanggo sujud, ngaturake panuwun awit

berkah lan pangayoman sawengi. (No. data 3, kaca 101)

Pranandari gadhah kapribadhen *nonfisik* (watak) inggih menika kanthi titikan remen ibadah minangka wujud saking manungsa *religius*. Bab menika dipunedahaken dening *kutipan* menika. Pranandari bangun enjing lajeng sembahyang subuh minangka wujud ngaturaken panuwun dhateng Gusti Inggang Maha Kuwaos awit saking berkah saha pangayoman inggang sampun kaparingaken.

Bab inggang kaping kalih, inggang badhe dipunandharaken inggih menika *kemitrasejajaran* paraga wanita kalihan kakung wonten ing novel *Kembang Alang-Alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi. Wonten ing pirembagan menika ngasilaken tigang perangan *kemitrasejajaran* antawisipun paraga wanita kalihan kakung. Tigang perangan menika wonten wanita inggang dipundominasi dening tiyang kakung, wanita inggang *sejajar* kalihan tiyang kakung, saha wanita inggang *ndominasi* tumrap tiyang kakungipun. Tigang perangan menika dipunandharaken wonten ing sekawan perangan inggih menika hak, kalenggahan, tindakan, saha peluang inggang sami minangka manungsa. Bab *kemitrasejajaran* menika boten sedaya kawahyakaken wonten tiga likur paraga wanitanipun.

Pranandari dipundominasi dening Pak Sabdana wonten ing bab kalenggahan, *data* saha andharanipun wonten ing andhap menika.

“Ndari, ana apa ?” Pak Sabdana kang ngerteni Pranandari ora jenjem iku mengo. Raine katon ngemu was semelang nalika meruhi Pranandari pucet raine. “Kowe lara ?”

Pranandari manthuk lirih. “Nanging kula taksih kiyat kok, Pak. Sirah kula namung kraos mumet,” kandhane. (No. data 19, kaca 113-114)

Kutipan menika nedahaken bilih Pranandari minangka garwa nemipun Pak Sabdana menika tansah kurmat dhateng Pak Sabdana, katingal saking Pranandari ingkang migunakaken basa krama nalika matur dhateng Pak Sabdana. Bab menika nedahaken bilih Pranandari dipundominasi dening Pak Sabdana wonten ing bab kalenggahan.

Bu Kisman *sejajar* kalihan Pak Kisman wonten ing bab kalenggahan, katingal wonten ing *data* saha andharanipun wonten ing andhap menika.

Mbokne mung wanita desa kang lugu, kang kabeh uripe mung diisi ngabdi marang kulawarga. (No. data 146, kaca 10)

Bu Kisman minangka ibu saking gangsal putra, kedah saged ngurus balewisma tanpa garwanipun ingkang sampun seda. Wonten ing *kutipan* menika dipuntedahaken bilih Bu Kisman gesangipun namung dipunisi kangge ngabdi dhateng kulawarginipun. Awit saking Bu Kisman ingkang ngurus balewisma piyambak menika, tegesipun Bu Kisman kalenggahanipun *sejajar* kalihan garwanipun, Bu Kisman saged dados kepala balewisma sasedanipun garwanipun.

Bu Sabdana *ndominasi* Pak Sabdana wonten ing bab tindakan, bab menika dipuntedahaken wonten ing *data* saha andharanipun ing andhap menika.

Ah, pangresah lirih kawetu saka lambene wanita iku. Ana rasa meri, nanging gage dikipatake. Dheweke eklas lan lila saupama kudu momong maru. Wis kaping pira dheweke tansah aweh pamrayoga supaya sisihane kawin

maneh, supaya uripe nduweni teges. Nalika umur perkawinane ngancik limalas, lan tetep sepi saka bocah. Nanging kabeh usul tansah ditolak, kanthi alesan tanpa anak uripe cukup mulya. Ora ana wanita sing bisa cocok ing atine.

Saiki bareng umur bebrayane ngancik selawe taun, tuwuh krenteg iku. Lelakoning manungsa, sapa bisa mbatang ? Semono uga nalika sisihane kang wis mancik seket loro taun iku lagi kaosik atine, wanita iku mung masrahake kabeh marang kersane sing kuwasa. Mbokmenawa kuwi peranganing lelakon kang kudu dilakoni. (No. data 158, kaca 103)

Bu Sabdana *ndominasi* garwanipun wonten ing bab tindakan inggih menika piyambakipun saged ikhlas menawi garwanipun menika krama malih. Bab menika dipuntedahaken wonten ing *kutipan* menika, Bu Sabdana piyambak ingkang kanthi *wicaksana* ngaturi garwanipun menika kangge krama malih kanthi pangajeng-ajeng saged gadhah putra.

Pungkasaning panaliten ngandharaken *pandangan* panganggit ngengingi paraga wanita wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi. Miturut asiling panaliten menika wonten selangkung *pandangan* panganggit ingkang dipunpanggihaken. Selangkung pandangan panganggit kasebut inggih menika : (1) para mudha kedah purun sinau, (2) wanita kedah remen srawung saha grapyak semanak, (3) wanita ingkang tansah tresna asih dhateng kulawarginipun, (4) wanita ingkang tansah sengkud wonten ing gesangipun, (5) wanita kedah purun mbiyantu tiyang sanes ingkang wonten ing sakiwatengenipun, (6) wanita ingkang boten nengenaken bab ingkang leres/ sae, (7) wanita

kedah gadhah tekad kiyat saha wantun wonten ing ngadhepi perkawis, (8) para mudha ingkang gadhah pikiran *kreatif*, (9) wanita ingkang tansah gadhah pikiran *kreatif*, (10) wanita kedah sareh wonten ing ngadhepi perkawis, (11) tiyang sepuh ingkang kanthi sareh nggulawenthah putranipun, (12) lare kedah tansah mbekti dhateng tiyang sepuh kekalih, (13) tiyang estri saha kakung ingkang kedah tansah njagi katentreman wonten ing balewisma, (14) wanita kedah remen nyambut damel, (15) wanita kedah njagi *penampilan*, (16) wanita ingkang prasaja wonten ing gesangipun, (17) wanita kedah tansah waspada srawung kalihan tiyang kakung ingkang nembe tepang, (18) para mudha ingkang boten nengenaken bab ingkang leres/ sae, (19) wanita kedah mbekti dhateng garwanipun, (20) para mudha kedah purun gotong royong wonten ing bab ngrembag perkawis, (21) wanita kedah tansah asih dhateng sasaminipun, (22) wanita gadhah raos tresna asih dhateng tiyang kakung, (23) wanita kedah remen ibadah, (24) wanita ingkang minangka ibu kedah tansah nggatosaken putranipun, (25) wanita ingkang remen kaendahaning alam.

Data ingkang nedahaken *pandangan* panganggit menika kapanggihaken wonten ing dhirinipun paraga Pranandari.

Sadewa dhewe ngerti yen Pranandari dudu golongan bocah kang gembeng lan aleman. Pranandari mujudake kenya kang kuat lan wani, ora gampang nangis yen ora ana perkara kang abot. (No. data 32, kaca 54)

Kutipan menika nedahaken paraga Pranandari minangka wanita ingkang sareh, saged kiyat saha wantun nalika ngadhepi perkawis. Bab menika

minangka wujud saking *pandangan* panganggit bilih wanita kedah tansah kiyat saha wantun wonten ing ngadhepi perkawis.

Pandangan panganggit menika katingal wonten ing paraga Bu Paijan, *data* saha andharanipun wonten ing andhap menika.

Sadewa mesem karo manthuk, banjur munggah tritisan njejeri Paijan wadon kang lungguh ing amben. "Nembe napa, Lik?" pitakone marang ibune Pranandari. "Ngisis, iki mau. Karo kuwi mipil jagung. Saka ngendi, Le?" (No. data 45, kaca 44)

Panganggit nedahaken *pandanganipun* bilih wanita kedah remen nyambut damel. Bab menika katingal saking Bu Paijan ingkang mipil jagung sinaosa piyambakipun saweg ngisis, tegesipun menika paraga Bu paijan kalebet tiyang ingkang saged nyambut damel kanthi cekat-ceket.

DUDUTAN SAHA PAMRAYOGI

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembaran *feminisme* wonten ing novel Kembang Alang-Alang anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi ingkang wonten ing BAB IV, pramila saged dipunpendhet dudutan babagan tigang perkawis ingkang wonten ing wosing perkawis. Sasampunipun nindakaken *analisis* babagan *novel* menika saged dipunwastani kados pundi pagesangan paraga wanita wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi.

Pagesangan paraga wanita wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi dipunandharaken kanthi kalih perangan kapribadhen adhedhasar *psikologi* penokohan inggih menika perangan *fisik* (wujud)

saha perangan *nonfisik* (watak). Saking kalih perangan menika gadhah titikan ingkang beda-beda ingkang nggambaraken saben-saben paraga wanitanipun. Kalih perangan kapribadhen inggih menika perangan *fisik* (wujud) saha perangan *nonfisik* (watak) menika dipuntedahaken wonten dhirinipun paraga wanita ananging wonten pirembagan menika boten sedaya dipunandharaken.

Perkawis ingkang kaping kalih inggih menika ngrembag babagan *kemitrasejajaran* paraga wanita kalihan kakung wonten ing novel *Kembang Alang-Alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi. Wonten ing pirembagan menika ngasilaken tigang perangan *kemitrasejajaran* antawisipun paraga wanita kalihan kakung. Tigang perangan menika wonten wanita ingkang dipundominasi kalihan tiyang kakung, wanita ingkang *sejajar* kalihan tiyang kakung, saha wanita ingkang *ndominasi* tumrap tiyang kakungipun. Bab *kemitrasejajaran* menika boten sedaya kawahyakaken wonten tiga likur paraganipun.

Perkawis ingkang kaping tiga inggih menika ngandharaken *pandangan* panganggit ngengingi paraga wanita wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi. Miturut asiling panaliten *pandangan* panganggit ingkang sampun dipunpangguhaken wonten ing salebeting cariyos novel ngengingi paraga-paraga wanitanipun menika wonten selangkung *pandangan*.

Panaliten babagan *feminisme radikal* wonten ing novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi taksih kathah kirangipun amargi watesaning kawruh panaliti babagan *feminisme radikal*. Awit saking menika prelu dipuntindakaken panaliten ingkang langkung wiyar saha nyinau malih babagan *feminisme radikal*. Tuladhanipun *Stereotip* tiyang estri wonten ing pagesangan ing salebeting novel *Kembang Alang-alang* anggitanipun Margareth Widhy Pratiwi.

KAPUSTAKAN

- Aminuddin. 1989. "Metode Kualitatif dalam Penelitian Karya Sastra" dalam *Pengembangan Penelitian Kualitatif dalam Bidang Bahasa dan Sastra*. Malang: HISKI dan YA3.
- Barry, Peter. 2010. *Beginning Theory: Pengantar Komprehensif Teori Sastra dan Budaya*. Yogyakarta: Jalasutra.
- Djajanegara, Soenarjati. 2000. *Kritik Sastra Feminis: Sebuah Pengantar*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.
- Dwijonagoro, Suwarna. 2013. PGSD: Widya Sastra. <http://blog.uny.ac.id/suwarnadr/2013/11/17/pgsd-widya-sastra/>. Diunduh pada tanggal 6 Maret 2014.
- Endraswara, Suwardi. 2004. *Metodologi Penelitian Sastra: Epistemologi, Model, Teori, dan Aplikasi*. Yogyakarta : Pustaka Widayatama.
- _____. 2008. *Metode Penelitian Psikologi Sastra: Teori, Langkah dan Penerapannya*. Yogyakarta: Media Pressindo.
- Firdaus, Endis. 2012. "Kemitrasejajaran Peran Gender dalam Wacana Legalitas Indonesia". *Jurnal Pendidikan Agama Islam-Ta'lim*, Vol. 10, No. 2, hlm. 98.

- Hartoko, Dick dan B. Rahmanto. 1986. *Pemandu di Dunia Sastra*. Yogyakarta: Kanisius.
- Lestari, Wiji Budi. 2014. Kritik Sastra Feminis Ideologis Wonten Ing Novel Jemini Anggitanipun Suparta Brata. *Skripsi S1*. Yogyakarta: Program Studi Pendidikan Bahasa Jawa, FBS Universitas Negeri Yogyakarta.
- Masriah. 2015. Sikap Radikal Tokoh Perempuan dalam Si Parasit Lajang Karya Ayu Utami. *Skripsi S1*. Yogyakarta: Program Studi Bahasa dan Sastra Indonesia, FBS Universitas Negeri Yogyakarta.
- Nurdiana, Kingkin Winanti. 2008. Citra Wanita Jawa dalam Novel Dom Sumurup ing Banyu Karya Suparto Brata. *Skripsi S1*. Yogyakarta: Program Studi Pendidikan Bahasa Jawa, FBS Universitas Negeri Yogyakarta.
- Nurgiyantoro, Burhan. 2013. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- Pradopo, Rachmat Djoko. 1995. *Beberapa Teori Sastra, Metode Kritik, dan Penerapannya*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Pratiwi, Margareth Widhy. 1993. *Kembang Alang-alang*. Surabaya: Sinar Wijaya.
- Pusat Bahasa Departemen Pendidikan Nasional. 2005. *Seminar Kritik Sastra: Psikologi dalam Kritik Sastra*. Jakarta: Pusat Bahasa Depdiknas.
- Ratna, Nyoman Kutha. 2009. *Teori, Metode, dan Teknik Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Sugihastuti dan Suharto. 2013. *Kritik Sastra Feminis: Teori dan Aplikasinya*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Sukri, Sri Suhandjati dan Ridin Sofwan. 2001. *Perempuan dan Seksualitas dalam Tradisi Jawa*. Yogyakarta: Gama Media.